

Bretagne a 21. században

Ma már nem hangzik meglepően, hogy Franciaországban Párizson kívül is van élet. Ugyanakkor azt talán nem tudja mindenki, hogy a 200 000 lakost számláló Rennes-ben, és általában Bretagne régióban milyen pezsgő és változatos a művészeti szcéna, és hogy ennek részeként milyen – külső szemmel legalábbis – jól működő az intézményrendszer. Egy rennes-i kortárs kiállítóter és inkubátor, a 2001-ben alapított *40mcube*¹ rezidenciaprogramjának keretében a városban tölthettem egy hónapot, mely során nemcsak Rennes-t, hanem Észak-Franciaország más városait is megismerhettem. A továbbiakban a régió általam legizgalmasabbnak tartott intézményeit, kezdeményezéseit szeretném részletesebben bemutatni.

A program első állomása a tengerparti Brest volt. A második világháború során szinte teljesen lebombázott és ezért az 1950-es évek építészetét magán viselő városban található az egyik legizgalmasabb intézmény, a Passerelle Centre d'art contemporain.² Az 1988-ban alapított, egykori gyárépületből átalakított 4000 m²-es

1 <http://www.40mcube.org>

2 <http://www.cac-passerelle.com/>

kiállítóteret ETIENNE BERNARD francia kurátor igazgatja. Egészen e cikk írásáig, három hónapos nyitva tartással egyszerre négy kiállítás volt látható a központban, és ahogy a Bernard-ral való beszélgetésből is kiderült, a hangsúly az utóbbi években francia és nemzetközi művészek önálló projektjeinek bemutatásán volt, a csoportos tárlatok vagy az erős kuratori koncepcióra épülő kiállítások mintha háttérbe szorultak volna. Mindez azonban nem válik az intézmény hátrányára. Az általam látott négy tárlat – noha látszólag nincs sok közül egymáshoz – sajátos párbeszédbe lép egymással: a látogatóra van bízva, hogy felfedezze, miért pont ezek az anyagok kerültek egymás mellé. A különböző munkák ilyen módon – négy különböző térben – történő egymás mellé helyezése akár egy olyan kísérleti csoportos kiállításként is felfogható, amely ugyanakkor léptékében valódi „glocal” szempontokat kínál.

Izgalmas párhuzamba állítható például EMANUELLE HUYHN koreográfus és JOCELYN COTTENCIN képzőművész közös munkája, egy háromcsatornás videóinstalláció,³ melyben különböző szereplők emlékein és gesztusain keresztül New York városa elevenedik meg, valamint BINELDE HYRCAN videója,⁴ melyben afrikai kisgyerekek a tengerparton homokból épített, képzeletbeli drága autóban ülve Amerikáról és egy új életről álmódoznak. Hasonló dialógus érzékelhető FRANCIS RAYNAUD, illetve JORGE PEDRO NUÑEZ installációja és térben elszórtan megjelenő objektjei⁵ között is: a modernizmus hagyatékára, valamint egy különös, elvonatkoztatató stratégiára építenek, de olyan eltérő nézőpontokból, perspektívák mentén, hogy önkéntelenül is ütközik egymással a nyugat-európai és a dél-amerikai nézőpont.

Raynaud kapcsán fontos kitérni a Passerelle egy másik fontos célkitűzésére, a *Les Chantiers* elnevezésű rezidenciaprogramra,⁶ mely minden évben egy pályakezdő, friss diplomás, Bretagne-ban élő művészeknek ad lehetőséget arra, hogy három hónapig az intézményben dolgozzon. Ezt a folyamatot egy kiál-

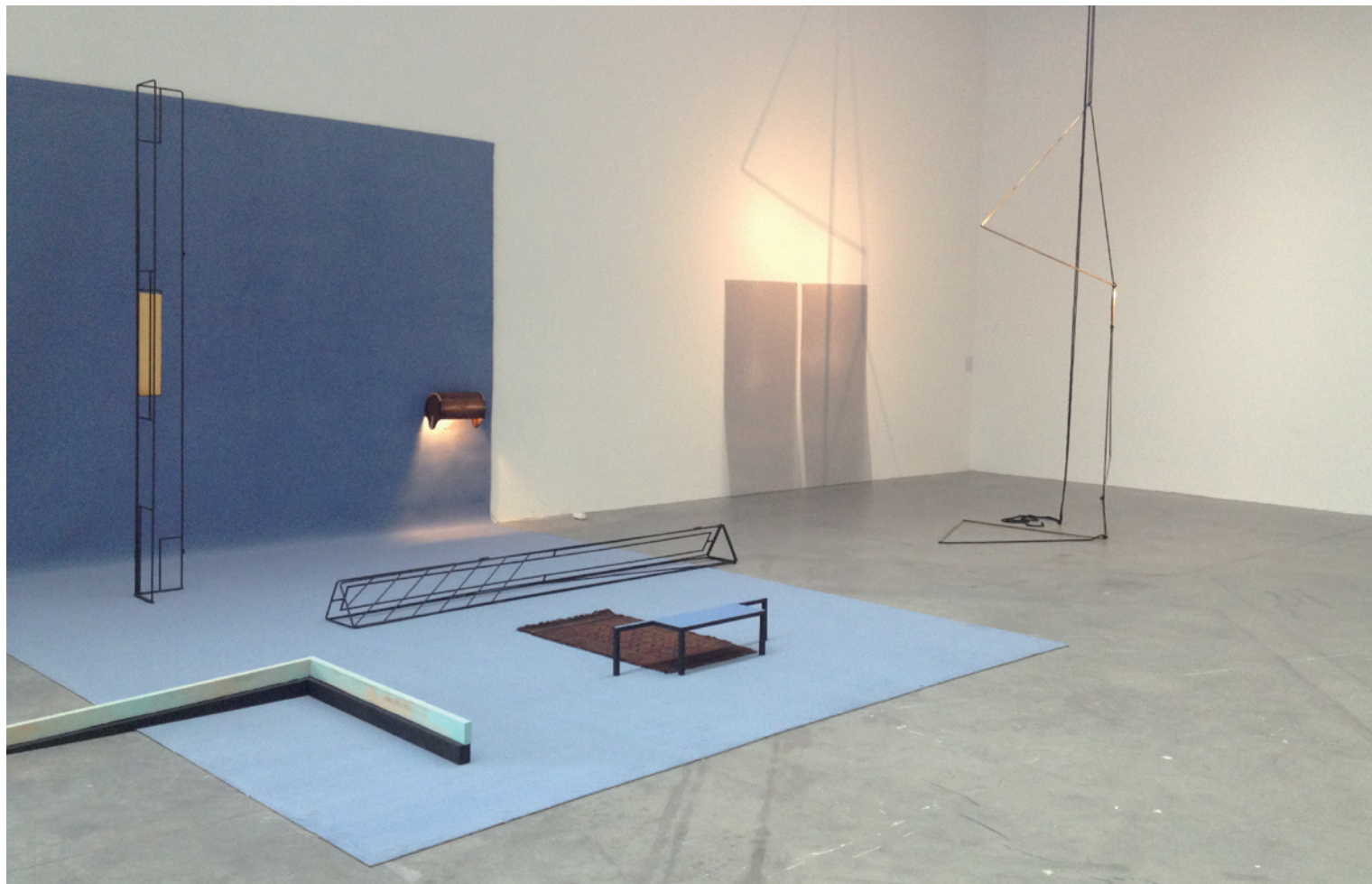
3 *Emmanuelle Huynh & Jocelyn Cottencin: A taxi driver, an architect and the High line.* Passerelle Centre d'art contemporain, Brest, 2016. február 6 – április 30.

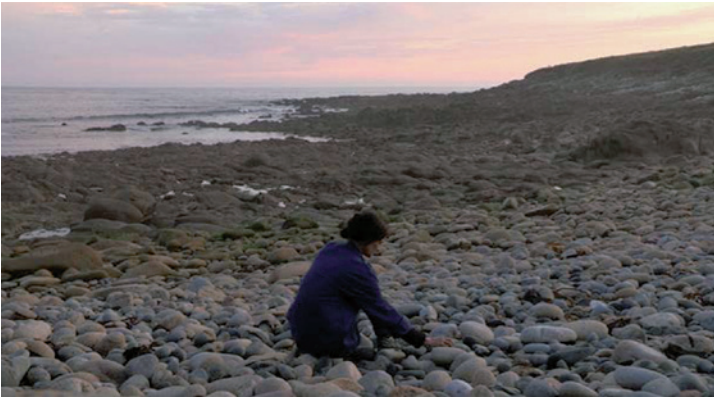
4 *Binelde Hyrcan: Cambeck.* Passerelle Centre d'art contemporain, Brest, 2016. február 6 – április 30.

5 *Francis Raynaud: La mer vineuse. Jorge Pedro Nuñez: Every dodo is not a tree.* Passerelle Centre d'art contemporain, Brest, 2016. február 6 – április 30.

6 <http://www.leschantiers-residence.com/>

Kiállítási enteriőr: az előtérben Thea Djojradze (*Sans titre*, 2011), a háttérben Leonor Antunes (*The sensation of being out-doors*, 2008) munkája. *Overture pour inventaire (2)*. FRAC des Pays de la Loire, Carquefou, 2016 © Fotó: Gadó Flóra

ARIANE MICHEL
La Rhétorique des marées, capture vidéo, 2015 (œuvre filmée: Abraham Poincheval, La Vigié) © tous droits réservés

JOANNA ROCARD
Ici les lucioles © Fotó: Gadó Flóra

lítás zárja, ez volt látható – Raynaud esetében – most is. Ennek kapcsán is érzékelhetővé vált látogatásom során, hogy milyen rendkívül erős Franciaországban a regionális támogatás, miként az is, hogy hány különböző módon segítik a fiatal művészeket a kortárs intézmények. A jelenlegi rezidens, ANITA GAURAN kiállítása⁷ a művész, a múzeumi reprezentáció és a bemutatási módok kérdéskörét feszegeti: jelenlegi sorozatában klasszikus görög szobrokat vesz kiindulópontul és az ezekről készült fotókat alakítja át. A Passerelle másik alap pillérét az interdiszciplinaritás jelenti: fő célja, hogy befogadja más művészeti ágak projektjeit és valamint, hogy ő maga is kezdeményezzen ezen a téren. Így ott jártamkor épp egy háromnapos kísérleti és elektronikus zenei fesztivál – *Festival Electr(ocution)* – zajlott,⁸ széles repertoárral, mely program szintén reflektált például a New Yorkról szóló kiállításra egy „amerikai” blokkal. Emellett a Passerelle ugyanilyen elkötelezett például a tánc és a performatív munkák széleskörű bemutatása iránt is.

Áttérve Rennes-re, itt az egyik legérdekesebb tapasztalatom a művész mint kurátor – nem kényszerhelyzetből való – szemlélet elterjedtsége, illetve a művészek és kurátorok szorosnak látszó együttműködése volt. Ez összefügghet azzal, hogy a klasszikus értelemben vett kereskedelmi galériák sokkal kevésbé vannak benne a kortárs művészeti vérkeringésben, mint a művészek kezdeményezésére létrejött, többnyire alulról induló szerveződések, pl. az „artist run space”-ek (művészek által vezetett kiállítóterek) vagy egyéb projekt-terek. Külön kiállítótere és boltja van a *Lendroit éditions* nevű, kiadványokkal, művészkönyvekkel és zinekkal foglalkozó kiadónak,⁹ amely – úgy tűnt számomra – nemcsak a publikációkra fogékony, szűk közönséget vonzza. MATHIEU RENARD vezetésével különböző együttműködések folytatnak fiatal művészekkel, akik – többnyire valamilyen nyomtatott anyag kíséretében – mini kiállításokat (általában egy művet) is bemutathatnak a galériatérben. Hatalmas választék van az említett

7 Anita Gauran: *Polyregard in the dark*. Passerelle Centre d'art contemporain, Brest, 2016. június 4 – augusztus 27.

8 <http://www.cac-passerelle.com/exposition/avec-lensemble-sillages>

9 <http://www.lendroit.org/>

kiadványok terén, örömmel láttam, hogy kapható például a TEHNICA SCHWEIZ és KATARINA SEVIĆ *Alfred Palestra* projektről szóló könyve is, mely nem véletlen: hiszen először a 2014-es rennes-i biennálén mutatták be.¹⁰

Saját galériatere van a hangművészettel és kísérleti zenével foglalkozó munkáknak is: a *Le Bon Accueil*¹¹ DAMIEN SIMON művész alapította 2008-ban. A havonta csoportos és tematikus tárlatokkal jelentkező hely a nemzetköziségre és a hangművészetet minél szélesebb bemutatására helyezi a hangsúlyt, jelenleg JACOB KIERKEGAARD (DK), DAWN SCARFE (UK) és KATERINA UNDO (GR) kiállítása látható. Az *On the Sensations of Tone* című tárlat Ludwig Hermann von Helmholtz német fizikus hallásra vonatkozó elméleteit vizsgálta: a munkák nagy része saját érzékelésünkre reflektált az interakcióra hívó objektakkal.¹²

A legizgalmasabb kétségtől a *La Criée centre d'art contemporain*¹³ programja, ahol az igazgató, SOPHIE KAPLAN egy hároméves időszakot vázolt fel, melynek tematikus kiindulópontja Raymond Queneau egy verse volt és a város-vidék-tenger hívószavakra épít. (*Courir les rues, Battre la campagne, Fendre les flots*). A program-összeállítás különlegessége, hogy minden évadban egy ún. „artiste associé(e)”-vel, egy meghívott művésszel dolgozik együtt a La Criée, közösen alakítva ki az éves programot, kiállításokat és eseményeket. Kaplan célja az volt, hogy – szemben a meghívott „sztárkurátor” tendenciájával – újra a művészeket állítsa a „központba”: épít a korábbi kapcsolataikra és javaslataikra, de ugyanakkor megad egy tematikus keretet és irányt is, amely mentén együtt gondolkodhatnak. Az elmondottak alapján ebből egy valós együttműködés bontakozhat ki, melyben a kurátor és a művész egymással dialógusban dolgozik: a művész nem csak a saját – amúgy az évet záró – kiállítására koncentrálna, hanem részt vesz a teljes program koherenciájának kialakításában is. Ehhez kapcsolódik a másik fontos szempont: egy ilyen profil lehetővé teheti a hatékonyabb, hosszútávú tervezést és azt is, hogy kialakuljon valamiféle, a közönség számára is megfogható arculata a kiállítóhelynek. Mindebből következik az is, hogy a látogatóknak egy olyan koherens, ugyanakkor interdiszciplináris és kísérletező programot szeretnének kínálni, ami visszatérésre és elmélyedésre ösztönöz.

Az első két művész JAN KOPP¹⁴ és YVES CHAUDOUET volt,¹⁵ jelenleg pedig ARIANE MICHEL a 2015-16-os program együttműködő művésze.¹⁶ A most látható videóinstalláció szintén egy közösen kidolgozott munkafolyamat végeredménye. Michel arra kért fel húsz művészt, hogy a tenger hívószóra – ami a breton művészeknél kulcsmotívum – reflektáljanak, és ezáltal hozzanak létre egy efemer alkotást a tengerparton. A háromcsatornás videóban így különféle – a régióban – ismert művészek „akcióit” láthatjuk, a szomszédos termekben pedig ezek tárgyi „maradványait”. Összességében a La Criée az egyik legizgalmasabb, leginnovatívabb hely, ahonnan számos, inspiráló és működőképes gyakorlatot vehetne át a magyar közeg is.

Érdeemes még pár szót szólni a Franciaországban az 1980-as években meginduló decentralizációs folyamatról¹⁷ melynek következtében létrejött a FRAC (Fonds régional d'art contemporain) intézményi rendszer, mely jelenleg 23 múzeumot számlál.¹⁸ Ezek a regionális elhelyezkedésű (minden francia tartományban van egy), gyűjteménnyel rendelkező, ugyanakkor (kortárs) időszaki kiállításokat bemutató múzeumok behálózzák az egész országot és lehetőséget teremtenek a vidék aktivizálására és integrálására.¹⁹ Egy ekkora országnál ez a törekvés érthető és logikus lépés, és annak ellenére, hogy a Párizs centrikusság még ma is komoly probléma, a FRAC-ok – legalábbis egy kívülálló szemével – abszolút felveszik a versenyt a fővárosi nagy múzeumokkal.

A 2010-es években jöttek létre az úgynevezett „új generációs” múzeumok, melyek tervezésére neves építészeket kértek fel, hogy még markánsabb arculatot teremtsenek. A Rennes-ben található *Frac Bretagne*²⁰ épületét ODILE DECQ

10 <http://www.mottodistribution.com/shop/alfred-palestra.html>; <http://www.lesateliersderennes.fr/edition-2014/alfred-palestra-160?lang=fr>

11 <http://bon-accueil.org/>

12 Jacob Kierkegaard (DK), Dawn Scarfe (UK) és Katerina Undo (GR): *Az On the Sensations of Tone*. Le Bon Accueil, Rennes, 2016. április 22 – május 27.

13 <http://www.criee.org/>

14 Kopp Jan: *Un Grand Ensemble*. La Criée centre d'art contemporain, Rennes, 2013. szeptember 20 – november 17.

15 Chaudouët Yves: *La table gronde*. La Criée centre d'art contemporain, Rennes, 2015. március 13 – május 17.

16 Ariane Michel: *La Rhétorique des marées – Vol.2*. La Criée centre d'art contemporain, Rennes, 2016. március 18 – május 22.

17 https://fr.wikipedia.org/wiki/Fonds_r%C3%A9gional_d'art_contemporain

18 <http://www.lescollectionsdesfrac.fr/>

19 Ez a folyamat ugyanakkor nemcsak a képzőművészeti szinten történt meg, például a táncművészetben ennek felelnek meg a nemzeti koreográfiai központok. Rennes-ben ez a híres koreográfus, Boric Charmatz által vezetett Musée de la Danse. Ld. még https://fr.wikipedia.org/wiki/Centre_chor%C3%A9graphique_national

20 <http://www.fracbretegne.fr/>